

Libanon i Druga Republika - konfesionalna demokracija nakon građanskog rata

Burić, Filip

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:360924>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Filip Burić

LIBANON I DRUGA REPUBLIKA -
KONFESIONALNA DEMOKRACIJA NAKON
GRAĐANSKOG RATA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

LIBANON I DRUGA REPUBLIKA -
KONFESIONALNA DEMOKRACIJA NAKON
GRAĐANSKOG RATA

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc.dr.sc. Borna Zgurić

Student: Filip Burić

Zagreb

Rujan, 2022

Izjavljujem da sam diplomski rad „Libanon i Druga Republika - konfesionalna demokracija nakon građanskog rata“, koji sam predao na ocjenu mentoru doc.dr.sc. Borni Zguriću, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Filip Burić

*Neizmjerno hvala mojoj obitelji na bezuvjetnoj
potpori kroz cijelo moje školovanje.*

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Teorijski okvir.....	3
3. Etno-vjerske skupine Libanona.....	5
3.1. Maroniti	7
3.2. Šijiti	7
3.3. Suniti.....	8
3.4. Ostale etno-vjerske skupine.....	8
4. Društveno-političko uređenje Libanona prije Taifskog sporazuma.....	9
4.1. Vladavina prije neovisnosti Libanona	9
4.2. Prva republika 1943.-1990.	10
4.3. Građanski rat 1975.-1990.	13
4.4. Akteri u građanskom ratu	13
5. Taifski sporazum.....	15
6. Libanon nakon Taifskog sporazuma	17
7. Sinteza podataka.....	21
8. Zaključak.....	26
9. Popis Literature	29

Popis ilustracija

Tablice

Tablica 1: podaci <i>Fragile State Index</i> -a za Libanon.....	23
---	----

Grafikoni

Graf 1: Preferirani politički sustav.....	24
---	----

Graf 2: Dostupnost položaja političke moći.....	24
---	----

1. Uvod

Izučavanje postkonfliktnih društava u kojima postoji politički sustav temeljen na konfesionalnoj demokraciji posebno je relevantno i potrebno u današnje vrijeme. Suočavamo se s velikim geopolitičkim promjenama koje diljem svijeta stvaraju čimbenike pogodne za daljnje konflikte i unose nestabilnosti u političke sustave, a posebice u društva koja su relativno nedavno prošla građanske ratove, gdje postoji dogovor o podjeli političke moći između više društvenih skupina. Libanon je država koja je zbog svog položaja, okruženja i sastava stanovništva, u svojoj novijoj povijesti izmučena sukobima i ratovima. Od vladavine Osmanlija na libanonskom području, koji su prvi počeli s popunjavanjem položaja u vladi po vjerskim razlikama (Kisthardt, 2013: 10), do današnjih dana politička moć se dijeli po konfesionalnome ključu. Takav oblik raspodjele moći prihvaćaju i francuski vladari Libanona, ali i sami Libanonci stvaranjem Prve republike i usvajanjem demokratskog konfesionalizma.

Po Mirjani Kasapović, Libanonska država je krhka demokratska republika koja se nalazi u nestabilnoj regiji, a i ona je sama unutar sebe podijeljena dubokim kulturnim i vjerskim rascjepima iz kojih često izvire politički problemi (Kasapović, 2016: 220). U toj „kući mnogih gospodara“ (Kasapović 2016: 220) u kojoj ne postoji izrazito dominantna grupa koja bi zavladała državom, ne nailazimo na snažne legitimne institucije države koje mogu preuzeti sav monopol sile i pružanja državnih usluga na sebe.

Na temu konfesionalne demokracije, mirovnih sporazuma, postkonfliktnih društava i Libanona u kojem se sve to povezuje, napisano je dosta radova. DeRouen u svom radu dolazi do zaključka da je provedba mirovnih sporazuma u višeetničkim društvima nakon građanskog rata sklona urušavanju jer neprijateljstva među grupama ne prestaju preko noći (DeRouen, 2010:333). Rad DeRouena, Lea i Wallensteena ima fokus na mirovnim sporazumima iz građanskih ratova. U njihovom radu ističe se da što je više odredbi o podjeli vlasti ugrađeno u sporazum, veće su šanse za mir. Njihova osnovna teorijska premisa je da će odredbe o podjeli vlasti koje su skuplje za vladu i teže ih je provesti, skratiti životni vijek mirovnog sporazuma zbog motiva vlade da ponovno pregovara i pobune „pobunjenika“ ako vlada to učini ili zbog frustracije kašnjenja u provedbi odredbi (DeRouen i dr, 2009: 367). Rad Stephana Rosinya istražuje Taifski sporazum iz 1989. godine kao ključnu studiju slučaja kako upravljati takvim sukobima kroz privremeni sporazum o podjeli moći (Rosiny, 2015). Haddad (2002), Hudson (1997; 1999), Jaulin (2014), Salem (1998) te mnogi drugi koje ću još navesti u svome radu dotakli su se Libanona i konfesionalne demokracije u svojim radovima.

Ono što nedostaje svim tim istraživanjima su nova događanja, odnosno krize koje su se odvijale, i još se odvijaju u Libanonu, a to je prvenstveno velika ekonomska kriza koja je uzrokovala i političku. Većina relevantnih radova o konfesionalnoj demokraciji u Libanonu je napisana i prije Sirijskog građanskog rata koji je počeo 2011. godine. Ovi navedeni krizni čimbenici, te sadašnja uzdrmana sigurnosna situacija u svijetu mogu utjecati i na politički sustav Libanona. U ovom radu ću kroz sintezu podataka dobivenih prvenstveno od *Arab Barometr-a* i *Fragile State Indexa* pokušati prikazati u kakvoj se političkoj situaciji nalazi Libanon te kakva je percepcija glasača prema konfesionalnom sustavu i libanonskoj državi. S tim informacijama ću pokušati doći do odgovora na istraživačko pitanje koje glasi: je li Taifski sporazum doveo do uspostave stabilnog političkog poretka u Libanonu? Prikazom povijesno-političke situacije Libanona, njegovih stanovnika te konfesionalnih grupa, ali i objašnjenjem nastanka sukoba, djelovanja najvažnijih aktera u političkom životu Libanona i prikazom recentne krize cilj mi je doći do što potpunije slike o tome kako funkcionira konfesionalna konsocijacijska demokracija u Libanonu i je li dovela do uspostave stabilnog političkog sustava.

S obzirom na učestale krize moja je hipoteza da Taifski sporazum nije doveo do uspostave stabilnog političkog poretka, već je samo omogućio dugo očekivani prekid građanskog rata nakon što su se sve relevantne zaraćene snage iscrpile ratujući jedna s drugom. Libanon je od nastanka Druge republike pa sve do sada u konstantnim političkim krizama, koje su uzrokovane i vanjskim uplitanjem i unutrašnjim čimbenicima uređenja države, sukobima među etno-vjerskim skupinama i gospodarskim krizama. Zbog tih čimbenika se do sad nije uspostavilo stabilno funkcioniranje države niti se uspjelo dobiti vjeru naroda u politički sustav.

Ovaj rad je strukturiran u nekoliko cjelina. Nakon uvoda slijedi teorijski okvir u kojem objašnjavam temeljne pojmove rada, prikazujem relevantne radove vezane za njih i za temu konfesionalne demokracije u Libanonu. U djelu rada o etno-vjerskim skupinama Libanona upoznajemo se sa svim priznatim vjerskim zajednicama, te važnosti tako zvane trojke, koju čine tri najbrojnije konfesionalne skupine. Četvrtu cjelinu čini društveno-političko uređenje Libanona prije Taifskog sporazuma. U ovom djelu teksta opisuju se najvažnija društvena zbivanja u novijoj povijesti Libanona, od osmanske vladavine, potpisivanja prvog Ustava do građanskih ratova. Nakon toga dolazimo do dijela koji pobliže opisiva Taifski sporazum, kako je do njega došlo, njegove odrednice i implikacije te kako ga je libanonsko društvo prihvatilo. Šesti dio teksta odnosi se na Libanon nakon Taifskog sporazuma. Kako se politički sustav

Libanona nosio s vanjskim i unutarnjim krizama. U sedmom djelu, sintezi podataka, pokušavam odgovoriti na pitanje postavljeno u ovom uvodu. Na kraju rada sažimaju se sve činjenice i donosi se zaključak.

„Od proglašenja neovisne države 1943. do danas, Libanon je bio izvoznik i uvoznik ratova i nasilnih sukoba svake vrste“ (Kasapović, 2016: 220). Zbog njegove važnosti za stabilnost Bliskog istoka, ali i kako bih bolje razumjeli probleme država s političkim ustrojem konfesionalne demokracije važno nam je imati recentne podatke o Drugoj Libanonskoj republici.

2. Teorijski okvir

O stabilnosti političkog sustava u Libanonu ne možemo govoriti bez da odredimo glavne značajke toga što bi takav jedan sustav činilo stabilnim. Kako bi definirali političku stabilnost moramo vidjeti što utječe na istu. Po Calude Akeu na političku stabilnost utječe političko ponašanje, a političko ponašanje definira kao: „Svako djelovanje člana društva koje utječe na distribuciju moći da se donose odluke za društvo“ (Ake, 1975: 271). Političko ponašanje je u stalnoj prisutnosti i odnosima među članovima društva. Članovi društva se ponašaju politički tako da poštuju ili negiraju zakone društva. Poslušnost zakonu predstavlja političko ponašanje jednako kao i natjecanje na izborima. Bila namjera ili ne, učinak poslušnosti zakonu je podržati autoritet onih koji donose odluke o čemu bi zakon trebao biti i kako bi se provodio. Održavanje vlasti pomaže u održavanju aspekata raspodjele moći koja utječe na donošenje odluka za društvo. Slično tome, i sva kršenja zakona predstavljaju političko ponašanje. Svako kršenje zakona je zapravo nepoštivanje autoriteta vlasti. Takvo ponašanje ugrožava održanje postojećeg obrasca raspodjele moći za donošenje odluka koje utječu na društvo. Ako je učestalost kršenja zakona konstantna, politički autoritet na kraju atrofira (Ake, 1975: 271). Politička stabilnost se postiže prihvaćanjem političkog sustava od strane društva, odnosno poštivanjem definiranih struktura moći i zakona koje one donose.

Mirovni sporazum je ugovor između dvije ili više zaraćenih strana koji regulira uvjete mira i budući odnos dotadašnjih sukobljenih strana u višetničkim postkonfliktnim društvima, kao što su Bosna i Hercegovina, Liberija i Libanon, koji je fokus mog rada, da nabrojim samo neke od njih. U tim građanskim sukobima mirovnim sporazumom odredila se i uspostava vlasti nakon građanskog rata. To je jedan od najkritičnijih i najneizvjesnijih procesa bilo kojeg poslijeratnog razdoblja. Obćaranja o opsežnim dogovorima o podjeli moći u budućim vladama, međunarodnoj intervenciji i garancijama koja dolaze s mirovnim ugovorima dovode

do prekida oružanog sukoba u datom trenutku. Postkonfliktno društvo i društvo u sukobu relativni su pojmovi, podložni stupnjevanjima i kvalifikacijama. Po Brinkerhoffu, postkonflikt rijetko znači da su nasilje i sukobi u danom trenutku prestali u svim dijelovima zemlje. U praksi se većina napora obnove odnosa nakon sukoba odvija u situacijama kada je sukob splasnulo u većoj ili manjoj mjeri (Brinkerhoff, 2005: 4). Na tom tragu ću u ovom radu postkonfliktno društvo definirati kao društvo koje je prošlo kroz ratni sukob te je potpisivanjem mirovnog sporazuma ušlo u razdoblje relativnog mira. Pojam etnička grupa se odnosi na skupinu ljudi koji su svoj zajednički identitet izgradili na istom imenu, vjerovanju da dijele zajedničko podrijetlo, zajedničku povijest i elemente zajedničke kulture te imaju osjećaj povijesne pripadnosti određenom teritoriju (Oberschall, 2007: 1). Kako na primjeru Libanona postoji i nacionalni identitet s kojim se veliki broj Libanonaca zajednički poistovjećuje, ali i dominantni te za ovaj rad važniji identitet izgrađen na vjerskoj tradiciji, u radu ću te različite grupe nazivati etno-vjerskim skupinama.

Pojam konsocijacijske demokracije prvi popularizira Arend Lijphart 1968. godine u radu *Tipologija demokratskih sistema*. Konsocijacijsku demokraciju predstavlja kao model demokracije koji je optimalan za duboko podijeljena društva u kojima je važno uspostaviti demokratske institucije preko kojih bi se vršila suradnja podijeljenih političkih elita. Konsocijacijska demokracija ima četiri temeljne karakteristike. Prva je velika koalicija koja jamči predstavljenost svih segmenata društva u institucijama vlasti što onemogućava sukobe zbog nepredstavljenosti određenih društvenih grupa. Druga je veto koji je važan element konsocijacijskog sustava, a on omogućava različitim skupinama u društvu zaštitu onih interesa za koje oni smatraju da su od vitalne važnosti. Treća karakteristika je princip proporcionalnosti koji jamči različitim skupinama predstavljenost tako da se garantira određeni postotak mjesta moći u državnim institucijama po ključu brojnosti jedne skupine naspram drugih. Četvrti princip je federalizam i autonomija u donošenju odluka važnih za interese grupe, uglavnom unutar teritorijalne jedinice u kojoj se ta grupa dominantno nalazi (Pepić i Raos, 2015: 108). Konsocijacijska demokracija je, kao i što je primjer Libanona nakon građanskog rata, pogodna za države koje u poslije-ratnom periodu žele osigurati mir, zadovoljiti različite skupine unutar svoje države raspodjelom moći i garantiranjem zaštite njihovih interesa. U slučaju Libanona ono što je za uspostavu konsocijacijske demokracije pozitivno je što u svim etno-vjerskim skupinama postoji nadsvijest o pripadnosti libanonskoj državi (Cohen i Keinan-Cohen, 2017), te što ne postoji dominantna većina ni jedne grupe. Postoje i negativne konotacije takvog sustava te ih na primjeru Libanona Imad Salamey

iznosi. Salamey osporava uvriježeno uvjerenje da je sektaški model korporativnog udruživanja primjeren pluralnim društvima koja su u demokratskoj tranziciji. U svom radu iznosi tezu da demografske, prostorne i regionalne promjene moći čine korporativnu sektašku podjelu vlasti konsocijacionizmom pogodnim za sukobe i nacionalnu fragmentaciju. Čineći to on smatra da su najveće prepreke primjeni mirovnih sporazuma upravo raspodjela uloga u vlasti na etničkoj osnovi što dovodi do daljnjih sukoba, već da treba stvarati nacionalnu svijest koja bi povezala sve građane u jedan nadindetitet (Salamey, 2009: 83).

Konfesionalizam je pojam koji se često veže za libanonski politički sustav. U suštini on označava sustav vlasti koji dijeli pozicije političke moći u državi proporcionalno zastupljenosti među konfesionalnim zajednicama koje u slučaju Libanona predstavljaju etničko-vjerske zajednice. Konfesionalizam ću definirati kao podvrstu konsocijacionizma. Konfesionalna demokracija u Libanonu jest „politički poredak koji je segmentiran u patrijarhalne jedinice kojima dominiraju političke elite koje međusobno pregovaraju kako bih dobili kontrolu nad javnim resursima. Ovakav oblik konfesionalizma se manifestira u političkom sustavu kroz pažljivu ravnotežu između sektaških skupina u vladi, parlamentu i javnoj upravi“ (Salamey i Payne, 2008: 453). Rad Thibaut Jaulina bavi se odnosom između građanskog modela države i konfesionalne demokracije, koja je definirana kao sustav podjele moći između različitih vjerskih skupina. U radu se tvrdi da konfesionalna demokracija koči reformu uspostave građanske države i otvara put nestabilnim procesima u političkom sustavu, a da bi nasuprot takvog sustava model građanske države doprinio otpornosti političkog sustava. Drugim riječima, po Jaulinu građanska država i politički sustav međusobno se jačaju (Jaulin, 2014: 250).

U političkom smislu, „sektaštvo se definira kao unutar grupna pristranost temeljena na nečijoj pripadnosti određenoj konfesionalnoj skupini ili religijskoj denominaciji“ (Badaan i dr, 2020: 139). Sektaštvo stavlja interese svoje etno-vjerske zajednice iznad interesa opće populacije kako bih se ostvarili partikularni interesi te zajednice.

3. Etno-vjerske skupine Libanona

Libanonsko društvo je skup različitih etno-vjerskih grupa. Postoji čak 18 službeno priznatih vjerskih zajednica, 12 kršćanskih u koje spadaju maronitski katolici, rimokatolici, grkokatolici, grčki pravoslavci, armenski pravoslavci, armenski katolici, sirijski pravoslavci, sirijski katolici, asirski pravoslavci, protestanti, pravoslavni Kopti i nestorijanski katolici. Muslimanskih vjerskih zajednica je pet, a to su suniti, šijiti, druzi, alaviti i islamiti, te je još

priznata i židovska vjerska zajednica. Tri politički najmoćnije i najbrojnije vjerske zajednice su maroniti, šijiti i suniti. Povijesno su maronitski katolici imali relativnu većinu stanovništva s obzirom na ostale etno-vjerske grupe. Po popisu stanovništva iz 1932. godine oni su činili 28,7 posto ukupnog libanonskog stanovništva, Suniti 22,4 posto, a šijiti 19,5 posto (Kasapović, 2016: 226). Danas je situacija nešto drugačija. Iako nije bilo službenog popisa od 1932. godine, prema *International Religious Freedom Report*-u iz 2011. godine u Libanonu je u tom trenutku živjelo 27 posto sunita, jednak postotak šijita te 21 posto maronita (Kisthardt, 2013: 2).

U Libanonu se još nalazi i veliki broj izbjegličkih zajednica iz Palestine i Sirije. Po *Euro-Mediterranean Human Rights Monitor*-u, krajem 2021. godine u Libanonu je bilo otprilike 1,5 milijuna sirijskih izbjeglica, od kojih je oko 950.000 registrirano pri UNHCR-u (*United Nations High Commissioner for Refugees*). „Sirijske izbjeglice u Libanonu pate od vrlo loših životnih uvjeta, jer 9 od 10 njih živi u ekstremnom siromaštvu. Udio sirijskih izbjegličkih obitelji koje pate od nedostatka hrane je oko 49%. 60% obitelji sirijskih izbjeglica živi u prenapučenim, ugroženim ili nestandardnim stambenim objektima“ (Euromedmonitor.org, 2022: 1). Više od 479.000 palestinskih izbjeglica registrirano je pri UNRWA-i (*United Nations relief and works agency for Palestine refugees in the near east*) u Libanonu 2022 godine. Oko 45 posto njih živi u 12 izbjegličkih kampova u zemlji. Uvjeti u kampovima nisu idealni i karakteriziraju ih prenapučenost, loši stambeni uvjeti, nezaposlenost, siromaštvo i nedostatak pristupa državnim institucijama i njihovim uslugama. Palestinci u Libanonu ne uživaju nekoliko važnih prava. Primjerice, ne mogu raditi u većem broju zanimanja i ne mogu posjedovati imovinu (nekretninu). Budući da formalno nisu građani druge države, palestinske izbjeglice ne mogu zahtijevati ista prava kao drugi stranci koji žive i rade u Libanonu (Nrwa.org, 2022).

Ove zajednice dovode do dodatne nestabilnosti u libanonskom političkom sustavu. Sirijske izbjeglice su relativno novija pojava, te se smirivanjem sukoba u stabilizacijom Sirije može očekivati da će se sve više ljudi vraćati u svoje domove ili krenuti prema zapadu. Palestinske izbjeglice zbog specifičnosti svoje situacije su već stalni čimbenik u libanonskom društvu koji će teško preko noći nestati. Njihova borba za veća prava unutar Libanona traje desetljećima, rijetki su slučajevi kad Palestinci uspiju dobiti Libanonsko državljanstvo. U Libanonu je jako važno održati ravnotežu u broju stanovnika. Palestinsko izbjegličko stanovništvo uglavnom su sunitski muslimani. Kao što je naznačeno prije u radu sunitsko muslimansko stanovništvo gotovo već sad čini relativnu većinu stanovništva u Libanonu. Stoga ni šijitski muslimani, ni

maroniti ne žele naturalizirati palestinske izbjeglice jer bi to sunitske muslimane učinilo moćnijima, te bi izbacilo iz ravnoteže i ovako krhak politički sustav i izazvalo novu državnu krizu.

3.1. Maroniti

Maroniti su etno-vjerska zajednica koja predstavlja najveću kršćansku skupinu u Libanonu. Jedan od važnijih događaja za identitet i razvoj maronitske zajednice je savez sa Zapadom, to jest rimskom crkvom u vrijeme Križarskih ratova. Godine 1182. maronitska je hijerarhija prihvatila papinsku vlast Rima, postavši tako prva katolička crkva na Bliskom istoku. Nekoliko je čimbenika pomoglo u razvoju tradicije političke autonomije među maronitima. Jedan od njih je geografija zemlje odnosno planinski kraj Libanona koji je zbog svoje izoliranosti doprinio očuvanju otoka kršćanske vjere usred muslimanski dominantnog okruženja. Libanonske planine tradicionalno su pružale utočište i za dvije nedominantne muslimanske zajednice, šijite i druze, koji su bili, jednako kao i maroniti, zainteresirani za očuvanje svog zasebnog identiteta od vladajućeg sunitskog vodstva. Tako je Libanonsko gorje postalo svojevrsni dom za vjerske manjine u okruženju (Haddad, 2002a: 30).

Takvo je okruženje bilo pogodno za stvaranje posebnog identiteta koji se vezivao uz Libanon, a odbacivao je arapski identitet zemlje što je dovelo do toga da su se maroniti smatrali kulturno i etnički različiti od muslimanske većine u regiji, pozivajući se na feničanske korijene svoje nacije. Maroniti je zbog poimanja njihovog identiteta i kršćanske vjere štitio Zapad, a napose Francuska koja je nakon Prvog svjetskog rata postala kolonijalni vladar Libanona. Maroniti uz pomoć Francuza zauzimaju najvažnije položaje moći u državi. Takvo stanje se održalo sve do osamostaljenja. Novi ustavni poredak definiran je Nacionalnim paktom 1943. godine, a mjesto najveće političke moći u državi gube tek krajem građanskog rata 1990. godine (Haddad, 2002a: 30).

3.2. Šijiti

Libanonski šijiti, baš kao i iranski šijiti, pripadaju Dvanaestorskoj šijitskoj tradiciji. Takozvani Dvanaestorci (*ithna 'ashari*), poput ostalih šijitskih sekti, vjeruju da je 'Ali bio pravi nasljednik vodstva zajednice vjernika nakon smrti poslanika Muhameda. Ono što razlikuje šijite te tradicije od ostalih je vjerovanje da je bilo ukupno dvanaest Imama, svi potomci 'Alija i njegove žene, Fatime (kćerke Poslanika Muhameda), a po njihovom vjerovanju zadnji Imam će se vratiti neposredno prije sudnjeg dana. Sve do dana kada se on ponovno pojavi, šijitska zajednica će trebati ispravno vodstvo kako ne bi zalutala u

krivovjerje. Posljednje vjerovanje je posebno značajno jer je rasprava o tome tko bi ih trebao voditi i kako je ključni razlog za povremene napetosti između raznih libanonskih šijitskih skupina i sadašnjih iranskih vlada. Izvješća se razlikuju o podrijetlu i širenju šijizma u regiji povijesno poznatoj kao Jabal 'Amila koja se nalazi u današnjem južnom Libanonu (Shaery-Eisenlohr, 2008: 10). „Jemenska plemena šijitskog vjerovanja naselila su se u provinciji Jabal 'Amil prije desetog stoljeća, pa su se prije vremena fatimidske vladavine (969.-1174.) u vremenu kad je proširena na Jabal 'Amile, pojavile šijitske tendencije među lokalnim stanovništvom“ (Shaery-Eisenlohr, 2008: 10). Jabal 'Amil postao je glavno središte šijitskog teološkog i pravnog učenja između četrnaestog i ranog šesnaestog stoljeća.

Za vrijeme vladavine Osmanlija ta je regija ostala u sjeni rastuće važnosti Beiruta. Francuskim mandatom nad Sirijom i Libanom koji je trajao od 1920. do *de facto* 1943. godine šijiti dobivaju na većoj važnosti u državi. Kroz službeno priznanje šijita kao vjerske zajednice za vrijeme francuskog mandata u siječnju 1926. godine i stvaranjem posebnih šijitskih institucija, te konačno kolonijalnim popisom stanovništva 1932. godine koji je dokazao njihovu važnost i brojnost, većina šijita su postali punopravni građani nove libanonske države (Shaery-Eisenlohr, 2008: 10).

3.3. Suniti

Suniti su etno-vjerska zajednica koja je kroz većinu povijesti imala upravno najvažniju ulogu na području današnjeg Libanona. Sljedbenici su sunizma, većinske islamske grane. Za razliku od šijita prihvaćaju četvoricu prvih kalifa, omejidske i abasidske kalife (Enciklopedija.hr, 2021). Oni su bili nositelji arapskog identiteta i smatrali su da je budućnost Libanona u velikoj arapskoj državi. Preokret u razmišljanju i prihvaćanje libanonskog identiteta došlo je postepeno. Najvažniji korak je bio sklopljeni sporazum s maronitima 1943. godine. U građanskom ratu nisu imali jedinstvenu miliciju već su pri početku sukoba na Palestinsku oslobodilačku organizaciju (PLO) gledali kao na sunitsku vojsku (Kasapović, 2016: 227).

3.4. Ostale etno-vjerske skupine

Povijesno važnu ulogu u Libanonu imala je i muslimanska zajednica druza nazvana prema osnivaču Mahmudu Bin Ismajilu Al Druziju. Doselili su se iz Jemena u 11. stoljeću na područje libanonskog gorja te su tim područjem vladali od 14. do 19. stoljeća. Zbog borbe za prevlast nad tim teritorijem stvorili su se rivalski odnosima s maronitima. Smatra ih se jednom od najprivrženijih zajednica Libanonskoj državi koju već dugi niz stoljeća gledaju kao svoju jedinu državu. Odlikuje ih i protivljenje konfesionalnoj demokraciji, iz logičnog razloga

jer im demografski trendovi ne dopuštaju jači utjecaj u državnoj politici (Kasapović, 2016: 228). Pretpostavlja se da druzi danas čine oko pet posto populacije Libanona (Kisthardt, 2013: 2).

Grčki pravoslavci i grkokatolici su dvije najbrojnije kršćanske denominacije nakon maronitskih kršćana u Libanonu. Pretpostavlja se da danas u Libanonu živi oko osam posto grčkih katolika i oko od pet posto grkokatolika (Kisthardt, 2013: 2). Grkokatolici, ili melkiti kako se još nazivaju, nastali su odvajanjem od grčke pravoslavne crkve i podređivanjem svojih vjernika papinskoj vlasti u Rimu. Oni su glasili povijesno kao jedna od urbanijih i prosperitetnijih zajednica u državi, ali zbog svoje malobrojnosti nisu nikad zauzimali pretjerano važne političke položaje u državi (Kasapović, 2016: 227). Grčki pravoslavci su također glasili kao jedna od prosperitetnijih zajednica u državi iz koje je proistjecala financijska elita Libanona. Održavali su dobre ekonomske i političke veze sa sunitima, njihova proarapska i prosirijska orijentiranost je utjecala na to da sve do nedavnih vremena nisu gajili pretjerano dobre odnose s maronitima što se počelo polako mijenjati s bojazni da se država sve više islamizira. Crkva grčkih pravoslavaca se nalazi pod vjerskom jurisdikcijom grčkog patrijarha (Kasapović, 2016: 226).

4. Društveno-političko uređenje Libanona prije Taifskog sporazuma

4.1. Vladavina prije neovisnosti Libanona

Kako bi što bolje objasnili i razumjeli politički sustav Libanona od potpisa Taifskog sporazuma do danas, važno nam se upoznati s političkim i društvenim zbivanjima od potpisivanja prvog Ustava, dobivanja samostalnosti pa do početka građanskog rata i samog Taifskog sporazuma. Politička moć u Libanonu se kroz povijest zadržavala u obiteljima sektaških moćnika. Po Kisthardtu (2013: 10) konfesionalni sustav se u Libanonu razvio krajem 19. stoljeća kad je izabrano vijeće na temelju sektaške raspodjele stanovništva kako bih se prekinuli sukobi između druzi i maronita. Takav sustav su osmanske vlasti preuzele i za ostatak vilajeta¹ kako bih popunile pozicije u vladi na osnovu vjerskih, konfesionalnih razlika. Takav je razvoj događaja krajem 19. stoljeća postao osnova, odnosno temelj današnjeg konfesionalnog sustava. Nakon Osmanlija, vlast nad libanonskim teritorijem preuzimaju Francuzi u periodu od 1920. godine do 1943. godine.

¹ Upravna jedinica u Osmanskome Carstvu (Hjp.znanje.hr, 2022).

Za početak modernog političkog sustava u Libanonu koji je za ovaj rad relevantan uzeti ću donošenje Ustava 1926. godine u vremenu francuske mandatne vlasti nad Libanom, koji je unatoč brojnim amandmanima i većim promjenama kroz povijest i dalje službeno na snazi.

Ustav iz 1926. ponovno je stvorio Upravno vijeće u obliku dvodomnog parlamenta osmišljeno kako bi se osiguralo pravilno predstavljanje raznih konfesionalnih zajednica u Libanonu i osiguralo glatku koalicijsku politiku. Gornji dom, ili Senat, nikada nije bio osnovan, a Libanon je krenuo dalje samo s donjim domom ili domom zamjenika. Vijeće ministara (VM) također je preuzelo neke funkcije Upravnog vijeća, ono je također bilo konfesionalno, te je preuzelo ulogu pomagača predsjedniku Republike u zadaćama vladanja i predlaganju zakona. Ustav iz 1926. zajednički su izradili Francuski i Libanonski pravnici, crpeći mnogo iz izrazito predsjedničkog ustava Francuske treće republike. Izvršna vlast čvrsto je pripala predsjedniku. Prema Ustavu, predsjednik je služio šestogodišnji mandat; nije mogao biti smijenjen s dužnosti; mogao je raspustiti parlament; mogao je odbiti prihvatiti zakone koji tad ne bi stupili na snagu; i preko svojih ministara je usmjeravao svu politiku i odobravao sva imenovanja u državnim institucijama uključujući i u pravosuđu. U stvarnosti, djelovanje predsjednika bilo je ograničeno delikatnim politikantstvom i balansiranjem unutarnje konfesionalne i klanovske politike i zahtjeva te direktiva francuskog Visokog upravitelja (Salem, 1998 :14).

Za daljnji razvoj konfesionalne demokracije važnu je ulogu odigrao i već spomenuti zadnji službeni popis stanovništva 1932. godine. Taj popis je nakon prestanka francuske vlasti nad Libanom poslužio kao podloga potpisivanju Nacionalnog pakta 1943. godine te se njime odredila podjela pozicija vlasti među konfesionalnim etno-religijskim skupinama po brojniosti stanovništva.

4.2. Prva republika 1943.-1990.

Za funkcioniranje libanonskog političkog sustava čak i važniji dokument od Ustava 1926. godine je Nacionalni pakt dogovoren između maronitske i sunitske elite 1943. godine (Kasapović, 2016: 231). Nacionalni je pakt nepisani sporazum koji je potvrdio maronitsku i sunitsku privrženost Libanonskoj državi, te odredio podjelu položaja unutar vlasti između relevantnih konfesionalnih zajednica, odnosno etno-vjerskih skupina. Tri najvažnija položaja su podijeljena između tri najbrojnije sekte. Maronitima je pripalo mjesto predsjednika države,

sunitima mjesto predsjednika vlade, a šijitima mjesto predsjednika parlamenta. Maronitski predsjednik postao je najvažnija funkcija u državi. „Drugi stavak članka 49. propisuje mehanizme izbora predsjednika republike: predsjednik republike bira se tajnim glasovanjem, dvotrećinskom većinom zastupnika u prvom krugu, a apsolutnom većinom u sljedećim krugovima. Mandat predsjednika traje šest godina, a na dužnost može biti ponovno biran samo šest godina nakon isteka prethodnog mandata, a na dužnost predsjednika ne može biti biran nitko tko ne ispunjava uvjete za članstvo u Saboru i na drugi način nije sposoban za obavljanje te dužnosti“ (Maurad, 2014: 1). U parlamentu i podjeli najviših upravnih pozicija u državi kršćani su nasuprot muslimana trebali biti zastupljeni u omjeru šest naprema pet (Kasapović, 2016: 232). Rezultat takvog sporazuma stvorio je političku strukturu koju možemo nazvati političkim sektaštvom prema kojem najveća vjerska sekta kontrolira najvažniji položaj u državi. Sporazum je definirao i vlast različitih konfesionalnih tijela unutar svoje zajednice, prepuštajući im donošenje odluka i provođenja vjenčanja, upisa u knjige rođenih, rastava po zakonima koje definiraju one same. Iako postoji određena autonomija etno-vjerskih skupina u donošenju odluka za pripadnike svojih zajednica, raspodjelom pozicija političke moći preko ključa konfesionalne pripadnosti gura religiju u središte političkog života u Libanonu (Shaery-Eisenlohr, 2008: 13). „Pitanja kao što su koja zajednica dobiva koliko položaja u kabinetu ili u državnoj službi, te koliko su ti položaji simbolično i materijalno prestižni, oblikuju političku borbu u Libanonu i u središtu su političkih rasprava“ (Shaery-Eisenlohr, 2008: 13). Nacionalni pakt je donekle potvrdio libanonski identitet različitih konfesionalnih grupa, ali je i oblikovao nove unutarnje probleme garantirajući pozicije moći etno-vjerskim skupinama po nimalo konstantnom demografskom ključu.

Godine 1958. dolazi do građanskoga rata koji je trajao od svibnja do listopada te koji je izazvan vanjskim i unutarnjim čimbenicima. Mirjana Kasapović (2016: 232) navodi unutar državne propuste i manjkavosti političkog sustava. Nakon što maronitski predsjednik države Camill Chamoun ne uspijeva formirati novu vladu u kojoj suniti zbog kršenja ustavne odredbe o nemogućnosti uzastopnog kandidiranja ne žele ni sudjelovati, kriza političkoga sustava postaje sve veća. Zajedno sa ekonomskim krahom i spomenutom krizom političkog sustava koja se očituje kroz nelegitimnost izbora za parlament i predsjednika. S nemogućnošću vlasti da se uhvati u koštac i rješava glavne nacionalne političke probleme i nemogućnošću vlasti i oporbe da utječe na mase koje su izazivale sukobe, dolazi do propadanja ustavno-pravnog poretka i početka oružanih sukoba.

„U maloj ili srednjoj zemlji izloženoj stranim pretenzijama, unutrašnji nacionalni ili vjerski razdori obavezno dobivaju i inozemnu hranu“ (Milenković, 1985: 37). Vanjski čimbenik koji je utjecao na oružane sukobe je Naserov Egipat i njegova potpora, prvenstveno sunitskim muslimanskim pobunjenicima u borbi protiv Camille Chamouna. Egipat je zamjerio libanonskim vlastima svrstavanje na stranu Zapada oko Sueske krize 1956. godine (Salibi, 1966: 211). Nakon kratkog sukoba između zaraćenih strana u kojima su se na vladinoj strani našli pretežito kršćani, a na pobunjeničkoj pretežito muslimani, možemo reći da je ovo bio i svojevrsni sukob dviju najvećih vjerskih zajednica u državi. Khalaf (2002: 142) takav razvoj događaja naziva prvim većim slomom političkog poretka Libanona nakon stoljeća relativne političke stabilnosti.

Nakon sukoba 1958. godine na vlast dolazi Fuad Shihab koji će započeti tako zvano zlatno doba razvoja Libanona. „Shihab je krenuo u misiju modernizacije države, smanjenja društvenih i regionalnih nejednakosti i ponovne uspostave modusa vivendi između nekoliko ideoloških i sektaških tabora. One je bio nedovoljno radikalna da bi uništio sustav sektaškog nadmetanja, ali ga je pokušao što više marginalizirati“ (Hudson, 1997: 108). Pokušao je zamijeniti postojeće sektaške elite s novim obrazovanim kadrom kako bih stvorio stabilnu i jaku državu. Od svojih prethodnika je bio popustljiviji prema ideji arapskog identiteta države i naserizma, ulagao je u infrastrukturu, pokrenuo ekonomsku modernizaciju države, te tražio načine kako će ojačati libanonsku svijest svih građana i pripadnika etno-vjerskih skupina. Nakon njegovog jednog mandata politiku šibabizma nastavlja voditi i novoizglasani predsjednik Charles Helou. U vremenu njihovih vladavina u državi je postojala podrška otvorenoj liberalnoj ekonomiji koja je iz godine u godinu jačala te uravnoteženoj vanjskoj politici koja se svodila na balansiranje između velikih sila. Sektaštvo elita je u tom periodu najmanje utjecalo na donošenje odluka. Nakon odlaska Heloua s vlasti dolazi do ponovnog prevladavanja sektaških partikularnih interesa i vanjskopolitičke i unutarnje podjele (Hudson, 1997: 108).

Kroz cijeli period Prve Republike politički sustav je ostao dominantno predsjednički. Budući da je predsjednik mogao imenovati i smijeniti premijere i ministre, zbog toga što nije mogao biti smijenjen sa dužnost prije isteka mandata, budući da je mogao raspustiti parlament, te budući da je još uvijek uživao konačnu izvršnu vlast i snažnu zakonodavnu ulogu, njegova moć bila je prevladavajuća u političkom sustavu. Ta prevlast je bila uzrok znatnog nezadovoljstva među vođama i pripadnicima drugih zajednica, a bila je i jedan od uzroka sve veće političke krize koja je dovela do izbivanja rata 1975. godine (Salem, 1998: 15).

4.3. Građanski rat 1975.-1990.

Libanonski građanski rat je po Kisthardt (2013: 8) kriza identiteta države koja nije bila ujedinjena razvijenom čvrstom nacionalnom svijješću. Više je uzroka sukoba, od prijašnjih etno-vjerskih netrpeljivosti, neslaganja u vanjskopoličkim pitanjima, destabilizacijskog čimbenika okoline, maronitske prevlasti nad muslimanskim etno-vjerskim grupama, ali skoro svi relevantni izvori se slažu da je jedan od čimbenika koji je najviše pridonio samom ratu „palestinska situacija“. Sve većim brojem palestinskih izbjeglica u Libanonu (oko 600.000 izbjeglica početkom 1970-ih godina po Primakovu, 2009: 177), a posebice na jugu države, dolazi do podizanja tenzija između pridošlica i Libanonaca. Sukobi između Libanonaca i PLO-a su postajali sve učestaliji. Libanonska je vojska 1969. udaljila PLO od granice s Izraelom. Djelovanje PLO-a u Libanonu je postajalo sve učestalije i bez kontrole. Kako bih odredili granice djelovanja te organizacije unutar državnih granica i izbjegličkih kampova Jaser Arafat, vođa PLO-a, s vladom Libanona 1969. godine potpisuje sporazum u Kairu. U njemu se potvrdio ekstrateritorijalni status Palestinaca u logorima te su se odredile dopuštene mogućnosti djelovanja PLO-a (Collelo, 1989: 28). Taj sporazum je PLO-ovim akcijama dao svojevrsni legitimitet djelovanja i izvršavanja napada na Izrael s teritorija Libanona. Ovakav razvoj događaja je situaciju u državi učinio još nestabilnijom.

4.4. Akteri u građanskom ratu

U rat su bile uključene i brojne vanjske sile, posebice Sirija i Izrael, ali i cijelo bliskoistočno okruženje te Sovjetski Savez i glavne sile Zapada. Od unutarnjih aktera najvažnije su dvije vojne koalicije, to su bile desničarska kršćanska Libanonska fronta i ljevičarski muslimanski Libanonski nacionalni pokret. Libanonska vojska brojala je oko 18.000 ljudi na početku građanskog rata. Nakon početka rata oko 8.000 ljudi je dezertiralo iz vojske te se podjednak broj tih dezertera pridružio jednoj od dvije vojne koalicije. Libanonska vojska je ostala s krnjim sastavom načinjena prvenstveno od kršćana te je brojala oko 10.000 ljudi. Libanonska vojska, kojom je zapovijedao general Hanna Said, bila je službeno neutralna te je slijedila naredbe vlade, ali je u stvarnosti pružala aktivnu potporu Libanonskoj fronti (Collelo, 1989: 239).

Pod koalicijskim kišobranom Libanonske fronte nalazile su se Libanonske snage (vojna formacija stranke Libanonska falanga), Tigrovi, Marada brigade, Čuvari cedrova, Red maronitskih redovnika i At Taznima (Collelo, 1989: 240). Najvažnija i najbrojnija milicija u vojnoj koaliciji su Libanonske snage kojima je upravljala Libanonska falanga. Libanonska falanga je maronitska kršćanska politička organizacija, osnovana 1936. godine od strane

obiteljskog klana Gemayil. Kroz povijest je gajila bliske veze s Maronitskom crkvom. Smatrala je da su Libanonci potomci starih Feničana te da je Libanon kršćanska zemlja koja se mora povezivati sa Zapadom. Iako su isticali kršćanski identitet Libanona, službena politika stranke je da je suživot između kršćana i muslimana u Libanonu neminovan i potreban (Kasapović, 2016: 243).

U koaliciji Libanonskog nacionalnog pokreta su se nalazile Napredna socijalistička stranka, Sirijska socijalistička nacionalna stranka, Amal, Komunistička partija Libanona, Nadjidadah, Libanonska arapska vojska, Baath, naserističke organizacije i desetak palestinskih paravojnih skupina. Ova labava koalicija druza, sunita i šijita nije bila dugog vijeka u istom sastavu. Općenito nakon prvih godina rata u kojima je dominirao sukob kršćanskih vojnih formacija protiv muslimanskih, nastavak rata je u kaotičnom smislu djelovao kao rat svih protiv svakoga. Uključimo li u sukob još i Siriju, Izrael te PLO dobit će recept za katastrofu koji teško da ima ekvivalenta u složenosti odnosa na području „staroga svijeta“ (Collelo, 1989: 242; Kasapović, 2016: 243-244).

Važnu ulogu u ratu je odigrao i Hezbollah nakon što se odvojio od Amala. Na osnivanje i političke ciljeve organizacije utjecala je islamska revolucija u Iranu 1979. godine. Godine 1982. stvara se radikalnija frakcija unutar Amala koja ubrzo počinje samostalno djelovati. „Rođenje Hezbolaha povezano je s invazijom Izraela na Južni Libanon u lipnju 1982. te s dolaskom međunarodnih snaga predvođenih SAD-om. Iran je u ljeto iste godine, pod izlikom borbe protiv Izraela, u Beku (pod sirijskom kontrolom) poslao 1.500 pripadnika Revolucionarne garde. To je trenutak stvarnog (tajnog) nastanka Božje stranke pod patronatom Homeinijeva režima“ (Zgurić, 2013: 115). Hezbollah je najviše vremena proveo u borbi protiv Izraela i njegovih saveznika. Glavna politika stranke je bila pretvoriti Libanon u islamsku državu. Ovaj pokret/udrugu/vojnu organizaciju nije lako definirati. Djeluje i vojno i institucionalno, pruža socijalne i druge usluge na području svog utjecaja, gradi ambulante, ceste, škole, stanove za civilno stanovništvo. Nakon rata dolazi do ublažavanja političkih ciljeva, prihvaćajući da u Libanonu trebaju koegzistirati i muslimani i kršćani, ulaze u političku arenu prihvaćajući, na papiru, njena pravila boreći se za glasove kao legalna stranka (Azani, 2011: 48).

Izrael 1978. godine vojnom intervencijom osigurava „sigurnu zonu“ na jugu Libanona kako bi spriječio daljnje napade i jačanje PLO-a te zaštitio sjever države (Galileju). Četiri godine nakon te operacije Izrael 1982. pokreće novu invaziju te uspostavlja okupaciju koja je

obuhvaćala veliki prostor države i glavni grad Beirut. Svi glavni sudionici rata uviđaju da apsolutne pobjede u ovom sukobu neće biti. Umorni od rata i s osjećajem da pate radi tuđih sukoba koji se odvijaju preko njihove države, te konzekventno tome i padu u podršci PLO-u, nakon petnaestogodišnjeg rata prestaju sa sukobima. Taifskim sporazumom okončavaju rat i dogovaraju promjene u vođenju države (Hudson, 1997 :110). Zakon o amnestiji donesen 1991. godine omogućio je svim akterima koji su sudjelovali u ratu da legalno sudjeluju i u političkoj areni Druge republike (Hermez, 2011: 533).

Posljedice civilnog rata u Libanonu bile su katastrofalne. Po podacima *Human Rights Watch*-a broj stradalih u ratu se procjenjuje na 150.000, skoro 210.000 ranjenih te 17.000 nestalih. Procjenjuje se da je zbog rata iz države iselilo 900.000 ljudi te je unutar države 800.000 rastjerano i raseljeno (Ragin, 2020: 4).

5. Taifski sporazum

U Saudijskoj Arabiji u Taifu je 1989. godine potpisan mirovni sporazum koji je naznačio kraj građanskog rata u Libanonu, s ciljem da se zaustave ratna razaranja i odredi budućnost odnosa unutar države. Mirovni sporazumi u višetničkim državama nakon kraja građanskog rata uspostavljaju mir i dogovor o upravljanju države, naravno ako ne dođe do raspada te iste države u kojoj su zaraćene strane živjele. Implementacija mirovnih ugovora nakon prestanka sukoba rijetko ide po planu. Neprijateljstva među skupinama ne nestaju preko noći, s obzirom na ishod rata često se jedna ili više skupina osjeća marginalizirano u novo uspostavljenom sustavu vladavine. Po DeRouenu, sama provedba mirovnih sporazuma iz građanskog rata je zahtjevna te sklona urušavanju (DeRouen, 2010: 333).

Taifski je sporazum imao za cilj proširenje i jačanje vladinog suvereniteta nad cijelim libanonskim teritorijem pozivajući na povlačenje svih stranih sila te raspuštanje i razoružanje paravojnih formacija. Što se provedbe tiče, određeni politički razlozi stajali su na putu ostvarenja tih zahtjeva: jednostrano izraelsko povlačenje iz Libanona nije se dogodilo do svibnja 2000. godine. Do povlačenja je došlo prvenstveno zbog povećanih unutarnjih pritisaka i kontinuiranih napetosti duž izraelsko-libanonske granice. Povlačenje sirijskih snaga, koje je trebalo započeti dvije godine nakon potpisivanja sporazuma, nije se dogodilo sve do 2005. godine nakon atentata na premijera Haririja te posljedičnih domaćih i međunarodnih reakcija. Taifski sporazum pozvao je na postupno ukidanje konfesionalizma i uspostavu društvene te ekonomske slobode, ali etničko-vjerske podjele su i dalje vrlo jake, a

znakovi pravog sekularizma još nisu na vidiku. Mnogi prepisuju učvršćivanje sektaštva nedostatku povjerenja između zajednica (Ghosn i Khoury, 2011: 384).

Taifski sporazum je promijenio odnose moću u Libanonu. Ustavne promjene koje je donio su osigurale veću moć muslimana u odnosu na prijašnji ustroj države, te su ujedno smanjile ovlasti kršćana, posebice maronitske skupine (Hudson, 1999: 28). Kasapović u svom radu o Libanonu iz 2016. godine navodi najvažnije promjene koje je u odnosu moći etno-vjerskih skupina donio Taifski sporazum, a to su činjenice da je vlada dobila veće ovlasti, a time i veću samostalnost u odlučivanju. Ojačala je uloga predsjednika vlade koji se izabire iz sunitskog dijela populacije. Promijenio se omjer članova parlamenta po etno-vjerskom ključu. U predratno razdoblje kršćani su imali veću brojčanu zastupljenost zastupnika, dok je sad omjer broja zastupnika podjednak za kršćane i muslimane. Ojačao je položaj šijita koji su dobili mjesto predsjednika parlamenta. Predsjedniku parlamenta su povećane ovlasti, dobio je utjecaj u formiranju vlade i kontroli njenog djelovanja, sudjeluje u izboru predsjednika države te mu je mandat produžen s prijašnje godine dana na četiri godine. Ovlasti predsjednika države su značajno smanjene s obzirom na prijeratno razdoblje, te kako on dolazi iz reda maronitske etno-vjerske grupacije tako je konzekventno smanjen maronitski utjecaj u državnoj politici. Vlast maronitskog predsjednika, šijitskog predsjednika parlamenta i sunitskog premijera zamišljena je kao vladavina koja će na temelju konsenzusa donositi važne odluke za državu i čuvati stabilnost i mir Libanona (Kasapović, 2016: 238).

U podjeli legalnih funkcija moći Taifskim sporazumom najviše je profitirala sunitska etno-vjerska zajednica jer joj je bilo garantirano najvažnije mjesto u vladi, šijiti su također sada imali zagwarantiranu jednu od važnijih i moćnijih pozicija u državi, a maroniti su pak izgubili poziciju predsjednika vlade te je zbog toga u djelu maronitske zajednice, posebice one u egzilu, vladalo nezadovoljstvo postignutim sporazumom (Kasapović, 2016: 238). „Taifski sporazum imao je i važnu vanjsku dimenziju jer je predviđao povlačenje svih stranih vojnih postrojba iz zemlje te razoružanje i raspuštanje svih milicija koje su u mnogome djelovale kao produljene ruke stranih sila“ (Kasapović, 2016: 238). Amandmani koji su dani na postojeći libanonski ustav Taifskim sporazumom doveli su do uravnoteženja konfesionalne zastupljenosti u vladi i osnaženja političke moći muslimanske većine.

Haddad je u svom radu za cilj imao istražiti stavove prema kulturnoj raznolikosti u poslijeratnom Libanonu nakon potpisivanja Taifskog sporazuma. Ispitivanje mu se fokusiralo na tri istraživačke varijable koje se odnose na: različitu grupnu svijest, međugrupnu

interakciju i percipirani utjecaj kulturne raznolikosti. Nalazi otkrivaju da su ispitanici pokazali visoku razinu svijesti u skupini (identificiranje s etno-vjerskom skupinom) te negativnu sklonost međugrupnoj interakciji, iako ti trendovi nisu jednako izraženi u svim konfesionalnim skupinama. Haddad smatra da sve dok se ne ističe zajednički identitet, kulturna raznolikost prijeti nacionalnom jedinstvu (Haddad, 2002b: 291).

6. Libanon nakon Taifskog sporazuma

Libanon se nakon potpisivanja Taifskog sporazuma našao u raznim krizama, što političkim, što ekonomskim, koje su se međusobno često isprepletale. I nakon uspostave mira, društveni rascjepi su ostali relevantan čimbenik libanonske politike. Iako vlada percepcija 1990-tih godina kao perioda stabilnijih odnosa u Libanonu (Shields, 2008: 474) postojali su i dalje izraženi problemi među konfesionalnim, etno-vjerskim grupama, posebice u pogledu izbora. Maroniti su tražili odgodu prvih parlamentarnih izbora 1992. godine, koje je većina mjerodavnih stranaka maronita i bojkotirala dok su isti pod utjecajem Sirije ipak održani (Hudson, 1997: 116). „Izbore 1996. obilježile su značajne nepravilnosti, prema neovisnoj skupini za promatranje Libanonska udruga za demokratske izbore. Nadalje, marginalizacija maronita i tradicionalnog političkog establišmenta se nastavila“ (Hudson, 1997: 116). Taifski sporazum je promijenio konstelaciju snaga u političkoj areni Libanona.

„Predsjednik se bira dvotrećinskom većinom u parlamentu. Ako niti jedan predsjednički kandidat ne može ispuniti uvjet dvotrećinske većine u prvom krugu glasovanja, raspisuje se drugi krug glasovanja u kojem je dovoljna apsolutna većina. Služi šestogodišnji mandat sa zabranom uzastopnih mandata“ (Carnegieendowment.org, 2008: 4). Ovaj zakon je više puta zaobiden jednokratnim ustavnim amandmanima koji su morali biti usvojeni dvotrećinskom većinom u parlamentu. Predsjednik još ima ovlasti da imenuje premijera u dogovoru s parlamentom, donositi uredbe samo uz suglasnost premijera ili resornog ministra, proglašava zakone koje donosi parlament, prihvaća ostavku vlade. S premijerom u dogovoru ratificira ugovore, saziva izvanrednu sjednicu Vijeća ministara. Ima pravo tražiti od Vijeća ministara da revidira svaku odluku koju donese. Ako vijeće ostane pri svom stavu, njihova se odluka automatski smatra pravomoćnom (Carnegieendowment.org, 2008: 4). „Može zatražiti od vijeća ministara da raspusti parlament prije isteka njegovog mandata samo ako se parlament ne sastane na dvije uzastopne parlamentarne sjednice ili ne izglasa cijeli proračun s ciljem blokiranja vladinih radnji. Može pomilovati dekretom. Vrhovni je zapovjednik oružanih snaga“ (Carnegieendowment.org, 2008: 4).

Nadogradnjom ustava Taifskim sporazumom u Drugoj republici šijiti su stekli veću moć unutar legitimnih institucija države, ali njihova rastuća populacija te utjecaj Hezbollaha u unutarnjoj i vanjskoj politici Libanona ih gura na prvo mjesto raspoložive stvarne moći u Republici. Izraelska prisutnost u Libanonu dala je legitimnost Hezbollahu da se predstavi kao glavna snaga otpora stranim silama unutar države. Kulminacija sukoba Izraela i Hezbollaha nastupa šest godina nakon službenog povlačenja izraelske vojske s područja Libanona. U lipnju 2006. godine dolazi do rata. Treba napomenuti kako je i prije rata 2006. godine u unutarnjoj političkoj areni došlo do krize koja je uzdrmala libanonski politički sustav, a to je tako zvana Revolucija cedrova 2005. godine kojoj je neposredni povod bio ubojstvo Rafica Haririja, bivšeg predsjednika vlade Libanona za čiji su atentat mnogi krivili Sirijsku državu. Sirijska vojska je već duže vremena bila konstantan čimbenik u miješanju u unutarnju politiku Libanona. Ona je na poziv maronitskog vodstva ušla u Libanon 1976. godine s 30.000 vojnika kako bi pokušala zaustaviti građanski rat. Sirijska prisutnost u Libanonu trajala je sve do 2005. godine dok pod pritiskom protesta njena vojska nije napustila Libanon (Shields, 2008: 447). Nedugo nakon okončanja sukoba između Izraela i Hezbollaha izbija politička kriza u Libanonu koja je trajala sve do potpisivanja sporazuma u Dohi. Stalna vanjska uplitanja, koja su posebice bila izražena dok su strane sile držale svoje vojne jedinice unutar državnih granica Libanona, često su bili glavni katalizator unutarnjih sukoba etno-vjerskih konfesionalnih skupina u Libanonu.

Problem stabilnosti države i njenog legitimiteta te funkcionalnosti političkog sustava se očituje i u sigurnosnoj dualnosti Hezbollaha i Libanonske vojske. Hezbollah djeluje kao polu-institucionalizirana vojska koja je započinjala svoje ratove s drugim državama i s teritorija Libanona, te je od civilnog rata provodila svoje vojne akcije i unutar države i izvan nje. Libanonska vojska je dugo bila infiltrirana sirijskim tajnim službama, ali se od kraja 2005. godine na nju sve više gleda kao na neovisnog čuvara države. Uspješno provedene vojne akcije Libanonske vojske i Hezbollaha za vrijeme Sirijskog rata i odbijanja prijetnji terorističkih skupina samom Libanonu su i jednoj i drugoj instituciji dali kredibilitet u zadaći očuvanja Libanona. Hezbollahov legitimitet kao zaštitnika države i njihovih interesa među šijitima Libanonska vojska će teško u dogledno vrijeme preuzeti (Nerguizian, 2018).

Sukobi koji su se dogodili u svibnju 2008. godine nastali su između dvije skupine u državi od kojih je jedna dominantno šijitska, a druga je bila pretežito dominirana sunitima. Početku sukoba je prethodio atentat na Haririja i prosvjedi 2005. godine. Prvi prosvjed se dogodio 8. ožujka, te su na njemu sudjelovale prosirijske snage koje su iskazivale podršku Siriji nakon

optužbi da je Sirija umiješana u atentat. Te prosirijske snage su većinom bile sačinjene od šijita i pristalica Hezbollaha i Amala. Šest dana nakon tog prosvjeda, 14. ožujka, protivnici sirijske okupacije, koje su u većini sačinjavali suniti i pojedinačne druzijske stranke, izlaze na ulice. Nakon povlačenja sirijske vojske, a u očekivanju izbora, te dvije prosvjedne grupacije formiraju koalicijske grupe nazvane po datumima prvih prosvjeda. Poslije izbora vlada je pokušala donijeti zakon o osnivanju međunarodnog suda koji bi se bavio slučajem Haririjevog ubojstva. Šijitske stranke Hezbollah i Amal napuštaju vladin kabinet, a nakon što ostali članovi vlade pokušavaju donijeti zakon predsjednik proglašava neustavnost trenutnog kabineta zbog potpredstavljenosti etno-vjerskih skupina. Poslije takvog razvoja događaja dolazi do masovnih protesta koalicije 14. ožujka koji su trajali 18 mjeseci i koji su u suštini blokirali rad državnih institucija (Rizkallah, 2017: 13). Od 23. studenog 2007. godine do 25. ožujka 2008. godine nije izabran predsjednik. Vlada premijera Fouad Siniora je u tom vremenu preuzela ovlasti predsjednika kako ne bi došlo do totalnog kolapsa sustava u periodu tako zvanog predsjedničkog vakuuma (Maurad, 2014). Sporazumom u Dohi potpisanim 21. svibnja 2008. godine dolazi do uspostave mira. On je bio moguć jer je Hezbollah povukao svoje vojne snage s ulica. Sporazum je donio vladu jedinstva i zaključak da se neće primjenjivati nasilje i oružani sukob kako bi se postigli unutar politički ciljevi (IMF.org, 2009).

Libanon se od početka Sirijskog rata nalazio u svojevrsnom izvanrednom stanju uz konstantnu prijetnju održavanju mira u državi. Libanonska vojska, te poglavito Hezbollah bili su i izravno uključeni u vojna djelovanja izazvana tim ratom i ISIL²-ovom ekspanzijom. Država se ponovno 2014. godine pronašla u poziciji da nema predsjednika. „Predsjednički vakuum izazvao je niz opravdanih zabrinutosti oko stabilnosti Libanona i daljnje održivosti njegovih političkih institucija. Povijesno gledano, takve su vakuume pratila teška politička polarizacija i natjecanje oko političkog legitimiteta“ (Maurad, 2014: 1). Takva situacija je trajala 29 mjeseci, sve dok 2016. godine nije na to mjesto došao Michel Aoun (Mepei.com, 2014; Reuters.com 2016). Libanon je tek 2018. održao izbore za parlament nakon devet godina neodržavanja istih. Opravdanje za produživanje mandata starom parlamentu je bila nestabilnost izazvana ratom u Siriji (NDI.org, 2018: 6).

Odluka libanonske vlade da uvede nove poreze u listopadu 2019. godine dovela je do Listopadskih prosvjeda, poznatih i kao Revolucija 17. listopada. Prosvjedi su se brzo proširili

² Islamska država Iraka i Levanta, nepriznata teroristička država.

zemljom, stanovništvu iscrpljenom lošim javnim uslugama, zabrinutog zbog povećanja državnog duga i frustriranog raširenom korupcijom nije trebalo puno da izađe na ulice. Prosvjednici su svrgnuli vladu i zahtijevali da se izabere nova vlada čiji članovi ne dolaze iz već etabliranih političkih elita. Novoizabrana vlada neovisnih stručnjaka kojoj je premijer bio Hassan Diab, nestranački čovjek, nije izdržala ni punu godinu dana. Nedugo nakon eksplozije u Beirutu koja je uništila luku, veliki broj stambenih jedinica i dio gradske infrastrukture te je gurnula zemlju još više u ekonomsku krizu, on daje ostavku. „Do trenutka kada je premijer Najib Mikati predstavio svoju novu vladu 10. rujna 2021., zemlja je duboko potonula u financijsku i gospodarsku krizu“ (Europa.eu, 2022). Zadnji parlamentarni izbori u Libanonu održani su 15. ožujka 2022. godine. Etablirane glavne stranke nisu doživjele drastičnu promjenu u broju glasova naspram 2018. godine (Usip.org, 2022).

Kako sam naveo politička kriza je uvelike bila izazvana ekonomskom, koja i dalje ustraje. Po izvješću Svjetske banke iz prvog mjeseca 2022. godine kolaps libanonske ekonomije je prikazan fatalistički:

Opseg libanonske namjerne depresije dovodi do raspada ključnih stupova političke ekonomije Libanona nakon građanskog rata. To se očituje kolapsom najosnovnijih javnih usluga; postojanim i iscrpljujućim unutarnjim političkim neslogom; i masovnim odljevom mozgova. U međuvremenu, siromašni i srednja klasa, koji u ovom modelu nikada ni nisu bili dobro zbrinuti, nose glavni teret krize. Prema izvještaju *Libanonskog ekonomskog monitoringa Svjetske banke (LEM) jesen 2021.* nazvanog još i '*Veliko poricanje*', namjernu depresiju u Libanonu orkestrirala je elita u zemlji koja je dugo držala državu u svojim uzdama i živjela od njezine ekonomske rente. Ovo zarobljavanje zemlje od strane elita i dalje traje unatoč težini gospodarske krize koja je jedan od prvih deset, a vjerojatno i u prva tri najteža gospodarska kolapsa u svijetu od 1850-ih; došlo je do prijetnje dugoročnoj stabilnosti i socijalnom miru zemlje. Poslijeratni model gospodarskog razvoja zemlje koji je napredovao zahvaljujući velikim priljevima kapitala i međunarodnoj potpori u zamjenu za obećanja o reformama je bankrotirao. Osim toga, kolaps se događa u vrlo nestabilnom geopolitičkom okruženju što hitnost rješavanja teške krize čini još više gorućom (Worldbank.org, 2022).

7. Sinteza podataka

Kroz prikaz stanja libanonskog društva i političkih previranja, kriza, ratova prije i poslije Druge republike postavlja se pitanje: je li Taifski sporazum doveo do uspostave stabilnog političkog poretka u Libanonu? Moja je hipoteza glasila da Taifski sporazum nije doveo do uspostave stabilnog političkog poretka, već je samo omogućio dugo očekivani prekid građanskog rata nakon što su se sve relevantne zaraćene snage iscrpile ratujući jedna s drugom. Libanon je od nastanka Druge republike pa sve do sada u konstantnim političkim krizama, koje su uzrokovane i vanjskim uplitanjem i unutrašnjim čimbenicima uređenja države, sukobima među etno-vjerskim skupinama i gospodarskim krizama. Zbog tih čimbenika se do sad nije uspostavilo stabilno funkcioniranje države niti se uspjelo dobiti vjeru naroda u politički sustav.

Taifski je sporazum doveo do uspostave mira u Libanonu i prekida otvorenih građanskih oružanih sukoba. On je ujedno donio i novo političko uređenje Libanona te novu raspodjelu moći temeljenu na konfesionalnim podjelama u državi. Taifski sporazum je donesen kao privremeno rješenje uz naznaku kako se nacionalnim ciljem proglašava buduće ukidanje konfesionalizma kao jednog od glavnih načela libanonskog političkog ustrojstva (Kasapović, 2016: 238).

Kako bih dobili što bolju sliku o tome je li Taifski sporazum doveo do uspostave stabilnijeg političkog poretka u Libanonu trebamo istražiti i predočiti podatke u kakvoj je političkoj situaciji našao Libanon nakon potpisa ugovora do danas i kakva je percepcija stanovništva naspram političkog sustava kojeg je definirao Taifski sporazum na samom početku Druge republike. Napraviti ću svojevrsnu sintezu svih tih istraživanja kako bi dobili što potpuniju sliku o razvoju konfesionalne demokracije nakon građanskog rata i stabilnosti političkog sustava Libanona.

Podatke koje analiziram dobiveni su u vremenskom rasponu od 2006. godine do 2022. godine. Godine u periodu prisustvovanja stranih sila unutar države, Izraela do 2000. godine i Sirije do 2005. godine, od kojih je potonja imala poseban utjecaj na politički sustav Libanona potpisom *Sporazuma o bratstvu, suradnji i koordinaciji* 1991. godine ne uzimamo kao relevantne za samo istraživanje. Te vanjske sile su u tom vremenskom periodu imale neposredan utjecaj na donošenje političkih odluka, izbore dužnosnika i kreiranje državne politike. Ta vrsta vojne prisutnosti je bila u suprotnosti s Taifskim sporazumom koji je u

svome sadržaju predviđao i povlačenje svih stranih vojnih postrojbi s libanonskog teritorija (Kasapović, 2016: 238).

The Fragile States Index, koji se prije zvao i *the Failed States Index* godišnje je izvješće koje objavljuju američki think tank *Fund for Peace*. Izvješće ima za cilj procijeniti ranjivost država na sukob ili kolaps, rangirajući sve suverene države s članstvom u UN-a za koje postoji dovoljno podataka za analizu. Kombinira tehnike društvenih znanosti s informacijskom tehnologijom. Takav alat za procjenu sukoba softverski analizira sadržaj koji pruža konceptualni okvir i tehniku prikupljanja važnih podataka za mjerenje rizika od sukoba. Rangiranje se temelji na zbroju rezultata za 12 pokazatelja. Svaki se pokazatelj ocjenjuje na ljestvici od 0 do 10, gdje je 0 najniži intenzitet (najstabilniji), a 10 najveći intenzitet (najmanje stabilan), stvarajući ljestvicu od 0 do 10. Poredak indeksa temelji se na dvanaest pokazatelja ranjivosti države, grupiranih po kategorijama: kohezija, ekonomija, politička situacija, društvena kategorija. Rangiranje ne služi samo za isticanje normalnih pritisaka koje sve države doživljavaju, već i za utvrđivanje kada ti pritisci nadmašuju sposobnost države da upravlja tim krizama (Fragilestatesindex.org, 2022).

Iz Tablice 1 možemo iščitati podatke od 2006. godine, od kad počinje objavljivanje izvješća *Fragile State Index*-a pa sve do najnovijih podataka iz 2022. godine. Vidimo da je Libanon na nezavidno visokim pozicijama od 2006. godine, to jest, od početka samog mjerenja s tim da ga je *Fragile State Index* 2006. godine postavio na 65 mjesto rang liste najnestabilnijih država, koje samo po sebi nije dobar rezultat, ali je najbolji se do 2022. godine, to jest do kad imamo relevantne podatke. Za pretpostaviti je da je samo izvješće za 2006. godinu izdano prije početka Izraelsko-libanonskog rata. Drastični pad stabilnosti u recentnom razdoblju 2021. godine i 2022. godine može se u najvećoj mjeri prepisati ekonomskoj krizi, što možemo iščitati i iz podataka prezentiranih u Tablici 1.

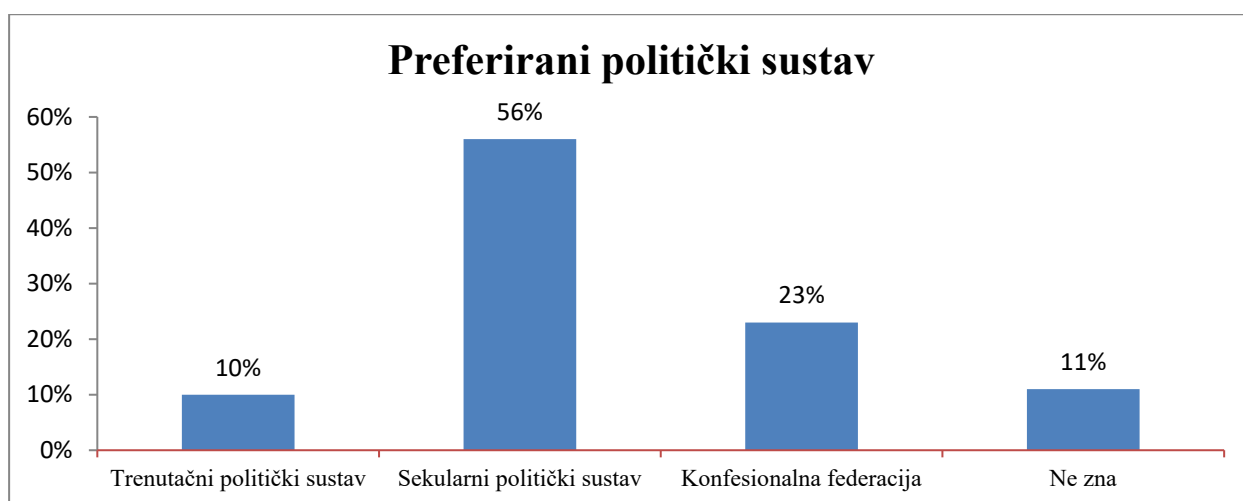
Tablica 1: podaci *Fragile State Index*-a za Libanon.

Godina	Rang države	Ukupan rezultat	Sigurnosni aparat	raskol elita	nezadovoljstvo društvenih skupina	ekonomija	ekonomska nejednakost
2022.	27.	91,3	7,6	9,6	8,0	9,1	6,3
2021.	34.	89,0	7,5	9,6	7,9	9,0	5,4
2020.	40.	84,7	7,8	9,6	8,2	7,0	4,9
2019.	44.	85,0	8,1	9,6	8,2	6,0	5,2
2018.	44.	86,8	8,4	9,6	8,2	6,1	5,5
2017.	43.	88,2	8,7	9,3	8,5	6,4	5,6
2016.	40.	89,6	8,9	9,3	8,7	6,1	5,8
2015.	40.	88,1	8,8	9,3	8,6	5,9	5,7
2014.	46.	86,9	8,6	9,3	8,9	5,6	6,0
2013.	46.	86,3	8,5	9,2	8,5	5,3	6,2
2012.	45.	85,8	8,4	9,1	8,4	5,5	6,5
2011.	43.	87,7	8,7	8,8	8,7	5,7	6,8
2010.	34.	90,9	8,9	8,8	9,0	6,1	7,2
2009.	29.	93,5	9,1	9,1	9,2	6,3	7,4
2008.	18.	95,7	9,3	9,4	9,4	6,3	7,4
2007.	28.	92,4	9,0	8,8	9,0	6,3	7,1
2006.	65.	80,5	7,5	8,3	7,8	5,3	6,8
Godina	Napuštanje države	Legitimnost države	Javna uprava	Ljudska prava	Demografski pritisak	Izbjeglice	Izvandržavne intervencije
2022.	6,3	7,8	6,7	7,1	5,7	8,5	8,6
2021.	6,2	7,7	5,8	7,0	5,2	8,8	8,9
2020.	5,9	7,4	4,8	6,9	4,7	8,7	8,8
2019.	5,6	7,1	5,1	7,2	5,0	8,7	9,1
2018.	5,3	7,3	5,4	7,3	5,3	9,0	9,4
2017.	5,0	7,6	5,7	7,4	5,6	9,3	9,1
2016.	5,1	7,8	5,9	7,4	5,8	9,5	9,3
2015.	5,4	7,8	5,4	7,2	5,7	9,1	9,2
2014.	5,7	7,3	5,7	6,8	6,0	8,6	8,4
2013.	6,0	7,2	5,6	6,8	6,3	8,5	8,2
2012.	6,3	7,5	5,5	6,5	6,2	8,2	7,7
2011.	6,6	7,0	5,8	6,6	6,5	8,5	8,0
2010.	7,0	7,3	6,0	6,8	6,8	8,9	8,1
2009.	7,2	7,8	6,2	6,9	7,0	9,0	8,3
2008.	7,1	8,0	6,7	7,0	7,2	9,0	8,9
2007.	7,0	7,3	6,4	7,0	6,9	8,6	9,0
2006.	7,0	6,4	5,0	6,8	6,8	4,3	8,5

Izvor: Fragile State Indeks (fragilestatesindex.org, 2022).

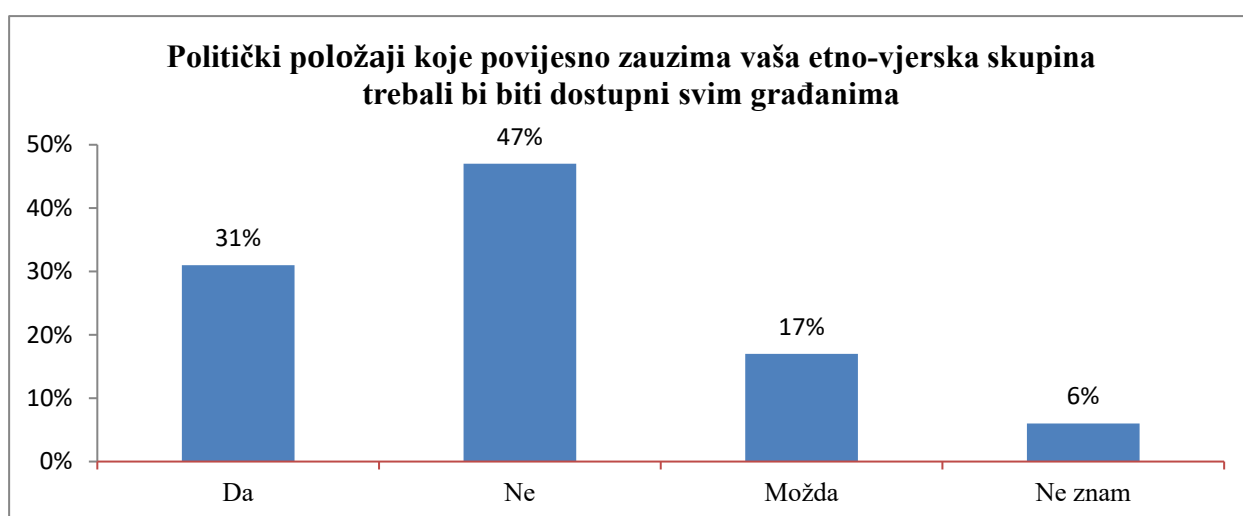
Kako bih dobili potpunu sliku o libanonskom političkom sustavu važno je spoznati kakvo je „bilo naroda“ vezano za politički ustroj države, ali i društveno političke podjele u Libanonu. Istraživanje provedeno 2009. godine od strane Charlesa Harba nad mlađom populacijom Libanona u kojem je sudjelovalo 1.200 ljudi starosti od 18 do 25 godina pokazalo je da postoji očita prisutnost sektaštva. U toj razini pristranosti prema nečijoj sekci nema značajne razlike između različitih grupa podijeljenih po spolu, vjeroispovijesti ili regiji unutar države iz koje ispitanici dolaze (Harb, 2010: 14).

Graf 1: Preferirani politički sustav.

Izvor: autor prema podacima Arabbarometer.org, 2020.

Graf 2: Dostupnost položaja političke moći.

Izvor: autor prema podacima Arabbarometer.org, 2020.

Kako bih uvidjeli kako razmišlja opća populacija o političkom sustavu u Libanonu prikazat ću istraživanje koje je proveo Arapski barometar. Arapski barometar nestranačka je istraživačka mreža koja pruža uvid u društvene, političke i ekonomske stavove i vrijednosti građana diljem arapskog svijeta. Provode istraživanja javnog mnijenja na Bliskom istoku i u Sjevernoj Africi od 2006. godine (Arabbarometer.org, 2022). U svom izvješću o Libanonu iz 2021. godine napravili su ispitivanje o percepciji građana vezanoj za političke reforme. Ispitanicima je postavljeno pitanje koju ulogu bi vjerska pripadnost trebala igrati u političkom sustavu? Kao što vidimo u Grafu 1, rezultati su takvi da samo jedan od deset Libanonaca preferira sektaški sustav, što je zapravo nepostojeća promjena u odnosu na postojeći sustav. Većina građana, njih 56 posto se izjašnjava da preferira građanski ili sekularni politički sustav dok 23 posto želi federalni sustav koji čuva ulogu upravljanja za različite etno-vjerske zajednice u zemlji. Libanonski kršćani najviše podržavaju sekularnu građansku državu, 72 posto kršćanskih ispitanika, u usporedbi takvo uređenje podržava manje od polovice sunita, odnosno šijita. Ipak, dok se nesektaška država može smatrati poželjnim sustavom, Libanonci su i dalje zabrinuti zbog gubitka određenih položaja vlasti koje zauzimaju njihove etno-vjerske skupine na temelju trenutnog sustava. U Graf-u 2 vidimo da na pitanje bi li bili spremni odreći se političkih položaja koje su povijesno zauzimali članovi njihove etno-vjerske grupe, gotovo se polovica (47 posto) Libanonaca ne slaže s takvim razvojem događaja. Samo 31 posto na to pitanje odgovara potvrdno, dok 17 posto odgovara s možda, a 6 posto da nisu sigurni. Podaci podijeljeni po etno-vjerskom ključu pokazuju da su šijiti posebno oprezni kada se radi o odricanju od svog prava na položaje iz sadašnjeg sustava, samo je 15 posto ispitanika mišljenja da položaji moći u vlasti koje je povijesno zauzimala nečija etno-vjerska skupina trebaju biti dostupni svima. Takvog je mišljenja i 40 posto kršćana, 34 posto sunita te 24 posto druza (Arabbarometer.org, 2020).

Na temelju podataka koje sam prikazao, ispitivanja javnoga mnijenja, *Fragile State Index-a*, koji u analizi svojih podataka uzima u obzir sigurnosni aparat, raskol i odnos moći pojedinih društvenih elita, nezadovoljstvo društvenih skupina, legitimnost države, funkcioniranje njene javne uprave, kretanje stanovništva, status izbjeglica i cjelokupnu ekonomsku situaciju. Na temelju toga da se politička moć koncentrira unutar stranaka koje imaju etničko-vjerski predznak i zastupaju interese prvenstveno svojih etničko-vjerskih grupa. Na temelju prethodno prikazanih političkih kriza i sukoba u državi, prisutnosti i intervencija stranih snaga te problema s palestinskim te sirijskim izbjeglicama možemo zaključiti da Taifski sporazum, iako je zaustavio građanski rat, nije doprinio stvaranju stabilnog političkog sustava. Zbog šire

sigurnosno-političke situacije u državi nije se ni ispunio do kraja, što se posebno odnosi na stavku sporazuma koja je u libanonski ustav unijela odredbu da se nacionalnim ciljem proglašava postupno ukidanje političkog konfesionalizma kao glavnog načela političkog ustrojstva države. Ukidanje takvog ustrojstva i poštivanje svih zahtjeva Taifskog sporazuma bi zahtijevalo konsenzus svih glavnih političkih aktera u državi, te podršku građana kako bi došlo do ispunjenja tog cilja. U prikazanim istraživanjima vidjeli smo da do toga za sad nije došlo, a sve upućuje na to da se ni u doglednoj budućnosti taj cilj neće ispuniti.

8. Zaključak

Iz prikaza ovih podataka vidimo da je Libanonski politički sustav na „klimavim nogama“. Druga republika se susreće sa stalnim političkim krizama, a konfesionalna demokracija je i dalje na snazi. Politička volja da se sustav promjeni postoji, ali svaka promjena dovodi do novih nestabilnosti. Libanon ne samo da je vrlo podijeljeno društvo, već je i njegova okolina jedna od najnestabilnijih geopolitičkih regija u svijetu u kojoj se na makro razini oslikavaju sukobi utemeljeni na podjelama kakve postoje u Libanonu. Svaki sukob na Bliskom istoku ima potencijala eskalirati i potpaliti „zaleđene“ napetosti između etno-vjerskih skupina.

Etno-vjerske zajednice se ne žele odreći svojih stečenih prava. Pripadnici, percipirano marginaliziranih grupa, kao što su maroniti koji su prije imali veću političku moć u svojim rukama, ali i manje etno-vjerske skupine, više se zalažu za građanski sekularni sustav, dok se pripadnici dvije najbrojnije etno-vjerske zajednice, šijiti i suniti, ne žele odreći svog zajamčenog utjecaja. Ni jedna skupina se ne slaže s tim da bi položaji političke moći koje zauzima njihova etno-vjerska skupina trebali biti otvoreni svim građanima. Ta kognitivna disonanca pokazuje koliko je komplicirano iznaći rješenje koje bi sve zadovoljavalo u tako podijeljenom društvu. Percepcije sam da gotovo svi građani preferiraju *status quo*, što su u određenu ruku pokazali rezultati Arapskog barometra, jer smatraju da se s velikim promjenama u političkom sustavu Libanona može doći i do novih otvorenih oružanih sukoba.

Ova država bogate povijesti, daje nam uvid u konfesionalnu demokraciju nakon relativnog nedavnog građanskog rata „svih protiv svakoga“ u kojeg su bile umiješane i susjedne vanjske sile, svaka sa svojim interesima, unutar volatilne, nestabilne regije. Sličnu situaciju imamo i u susjedstvu Hrvatske u Bosni i Hercegovini. Kako se u novonastaloj sigurnosnoj krizi „staroga svijeta“ pomiču granice onoga što sam smatrao da je moguće u Europi, tako se i unutar Bosne i Hercegovine, koja je trenutačno u politički kriznoj situaciji kojoj je u centru zbivanja upravo konsocijacijska demokracija, odvijaju procesi koji remete stabilnost političkog sustava i

države u cjelini. Stoga smatram da je važno pratiti recentne trendove stabilnosti u sustavima vlasti koje dijele slične karakteristike i sigurnosne probleme.

Taifski je sporazum primjer da je mirovni sporazum koji definira i daljnji ustroj zemlje prvenstveno tu kako bih zaustavio oružane sukobe, a manje kao bi se sve što je odredio u političkom ustrojstvu zemlje i ostvarilo. Njegova zadaća uspostavljanja stabilnog političkog sustava nije ispunjena. Libanonski politički sustav je previše kompliciran i trom da bi pravovremeno odgovorio na krizne situacije, a iako je uspio održati mir u zemlji za vrijeme trajanja Sirijskog rata, za današnju ekonomsku krizu nema pravog odgovora.

Zbog tromosti i nesposobnosti vlasti pružanje određenih socijalnih usluga na sebe su preuzele političke i religijske organizacije etno-vjerskih skupina. U tome prednjači šijitski Hezbollah. To nam ukazuje na manjkavosti libanonskih institucija, ali i na nepovjerenje prema istima. Libanon je nakon rata postao još segregiranije društvo, u kojem se preko 800.000 ljudi raselilo unutar same države i grupiralo u nikad homogenije regije unutar Libanona. Zbog te činjenice, manjak međusobne interakcije i zatvaranje u svoje „kampove“ nije nikad bilo izraženije nego nakon završetka građanskog rata.

Povijest Libanona je teška, puna sukoba i političkih previranja. Od križarskih osvajanja, preko Osmanlija, Francuza pa do građanskih ratova i današnjih dana identitet Libanona je stalno mijenjan. Jednom fenički, danas arapski ali uvijek postojan te pod svoj kišobran obuhvaćajući sve etno-religijske skupine tog područja. Do današnjih dana se izgradio u toj mjeri da su ga sve relevantne skupine društva u Libanonu prihvatile te ni jedna ne teži odvajanju sebe od države što je za budućnost cjelovitog Libanona od krucijalne važnosti. Maroniti su prihvatili arapsku dimenziju Libanona, suniti odbacili projekt velike arapske države, a šijiti prihvatili da u libanonskoj državi moraju koegzistirati i kršćani i muslimani. Druzi, grčki pravoslavci, grkokatolici i ostale manje etno-vjerske zajednice su povijesno našle utočište na prostoru Libanona, a kasnije i libanonske države te su libanonski nadidentitet prihvatile kao činjenično stanje nemajući „zamjensku“ državu kojoj bi težili. To prihvaćanje Libanonskog nije uzelo primat etno-vjerskom identitetu koji je još u glavnom fokusu politike i borbe za moć. Partikularni interesi grupa i dalje tvore veliki dio političkog nadmetanja za resurse što dovodi do, kako Salamey to definira, situacije pogodne za sukobe i nacionalnu fragmentaciju (Salamey, 2009: 83).

U ovom radu spomenute izbjegličke zajednice otežavaju političku i ekonomsku situaciju države koja nema dovoljno resursa kako bi se brinula za njih. Palestinska zajednica je bila i

destabilizirajući čimbenik unutar države, te je njihova borba za jednakost s libanonskim državljanima, ali nevoljnost u odricanju izbjegličkog statusa i prihvaćanja libanonske institucionalne i sigurnosne vlasti kamen spoticanja koji i dan danas nije riješen u potpunosti.

Manjkavost ovoga rada je što zbog mog nepoznavanja francuskog i arapskog jezika te lokalnih običaja nisam mogao doći do svih radova, saznanja i izvornih tekstova do kojih sam želio. U radu koristim provedena istraživanja i sekundarne izvore kako bih sa što više raspoloživih informacija, do kojih ja mogu doći, objasnio u kakvom je stanju politički sustav konfesionalne demokracije Libanona od nastanka Druge republike pa do recentne ekonomsko-političke krize.

Ovim radom sam pokazao da su pred Libanom teški dani. Političke nestabilnosti, stalna padanja vlada, neodržavanje izbora, produživanje mandata parlamenta, predsjednički vakuumi, i ekonomska kriza katastrofalnih razmjera guraju Libanon u najveću krizu od građanskog rata. Nestabilnost političkog sustava na Bliskom istoku nikad nije vijest koju treba olako shvaćati. Ovaj rad može stoga koristiti onima koji se bave temom političke stabilnosti Libanona, bliskoistočne regije ili konfesionalnih demokracija da uz što relevantnije podatke dođu do konkretnijih i ispravnijih zaključaka. Libanon je država koja je do sad preživjela mnoge krize, za nadati se da će se i u budućnosti, bez sigurnosne ugroze svog stanovništva, iznaći rješenja koja bi zadovoljila sve njene građane.

9. Popis Literature:

Ake, Claude (1975) A Definition of Political Stability. *Comparative Politics* 7(2): 271-283.

Azani, Eitan (2011) *Hezbollah: the story of the party of God: from revolution to institutionalization*. New York: Palgrave i Macmillan.

Badaan, Vivienne i dr. (2020) Ideological justification of the sectarian political system in Lebanon. *Current opinion in psychology* 32(1): 138–145.

Brinkerhoff, Derick W. (2005) Rebuilding governance in failed states and post-conflict societies: core concepts and cross-cutting themes. *Public administration and development* 25(1): 3-14.

Cohen, Ronen i Keinan-Cohen, Yael (2017) The rebirth of the Lebanese identity in the philosophy of the Lebanese intellectual Samir Kassir. *Cogent Social Sciences* 3(1): 1-15.

Collelo, Thoms (1989) *Lebanon: A Country Study*. Washington D.C.: Federal Research Division, Library of Congress.

DeRouen, Karl (2010) Civil war peace agreement implementation and state capacity. *Journal of Peace Research* 47(3): 333-346.

DeRouen, Karl i dr. (2009) The Duration of Civil War Peace Agreements. *Conflict Management and Peace Science* 26(4): 367–387.

Ghosn, Faten i Khoury, Amal (2011) Lebanon after the Civil War: Peace or the Illusion of Peace? *Middle East Journal* 65(3): 381-397.

Haddad, Simon (2002a) The political transformation of the Maronites of Lebanon: From dominance to accommodation. *Nationalism and Ethnic Politics* 8(2): 27-50.

Haddad, Simon (2002b) Cultural diversity and sectarian attitudes in postwar Lebanon. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 28(2): 291-306.

Harb, Charles (2010) *Describing the Lebanese Youth: A National and Psycho-Social Survey*. Beirut: American University of Beirut.

- Hermez, Sami (2011) On Dignity and Clientelism: Lebanon in the Context of the 2011 Arab Revolutions. *Studies in Ethnicity and Nationalism* 11(3): 527-537.
- Hudson, Michael C. (1997) Trying Again: Power-Sharing in Post-Civil War Lebanon. *International Negotiation* 2(1): 103–122.
- Hudson, Michael C. (1999) LEBANON AFTER TA'IF: ANOTHER REFORM OPPORTUNITY LOST? *Arab Studies Quarterly* 21(1): 27-40.
- Jaulin, Thibaut (2014) Citizenship, Migration, and Confessional Democracy in Lebanon. *Middle East Law and Governance* 6(3): 250-271.
- Kasapović, Mirjana (2016) Libanon. U: Mirjana Kasapović (ur.) *Bliski Istok: Politika i Povijest*. (str. 219-260). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Khalaf, Samir (2002) *Civil and Uncivil Violence in Lebanon: A History of the Internationalization of Communal Conflict*. New York: Columbia University Press.
- Kisthardt, Laura (2013) Confessionalism in Lebanon: Reflection and an analysis of issues. *John Carroll University, Senior Honors Projects* 15(1): 1-28.
- Milenković, Milutin (1985) *Libanonska drama*. Novi Sad: Dnevnik.
- Oberschall, Anthony (2007) *Conflict and Peace Building in Divided Societies: Responses to Ethnic Violence*. New York: Routledge.
- Pepić, Ivan i Raos, Višeslav (2015) Komparacija konsocijacijske i centrifugalne demokracije: Švicarska i Bosna i Hercegovina. *Politička misao* 52(3): 105-129.
- Primakov, Jevgenij (2009) *Iza kulisa na Bliskom istoku od Hladnog rata do današnjih dana. Rusija i Arapi*. Zagreb: Mate d.o.o.
- Ragin, Renée M. (2020) *Dwelling in the Barzakh: Mad Archives of the Lebanese Civil War*. Durham: Duke University.
- Rizkallah, Amanda (2017) The paradox of power-sharing: stability and fragility in postwar Lebanon. *Ethnic and Racial Studies* 40(12): 2058-2076.
- Rosiny, Stephan (2015) A Quarter Century of 'Transitory Power-Sharing'. Lebanon's Unfulfilled Ta'if Agreement of 1989 Revisited. *Civil Wars* 17(4): 485-502.

Salamey, Imad (2009) FAILING CONSOCIATIONALISM IN LEBANON AND INTEGRATIVE OPTIONS. *International Journal of Peace Studies* 14(2): 83-105.

Salamey, Imad i Payne, Rhys (2008) Parliamentary Consociationalism in Lebanon: Equal Citizenry vs. Quotated Confessionalism. *The Journal of Legislative Studies* 14(4): 451-473.

Salem, Paul (1998) Framing post-war Lebanon: Perspectives on the constitution and the structure of power. *Mediterranean Politics* 3(1): 13-26.

Salibi, Kamal (1966) Lebanon under fuad chehab 1958–1964. *Middle Eastern Studies* 2(3): 211-226.

Shaery-Eisenlohr, Roschanack (2008) *Shi'ite Lebanon Transnational Religion and the Making of National Identities*. New York: Columbia University Press.

Shields, Vanessa (2008) Political Reform in Lebanon: Has the Cedar Revolution Failed? *The Journal of Legislative Studies* 14(4): 474-487.

Zgurić, Borna (2013) Krize, građanski rat i slom konfesionalne demokracije u Libanonu. *Politička misao* 50(3): 102-125.

Literatura dostupna na internetu:

Arabbarometer.org (2020) Majority of Lebanese believe in a secular state: survey. <https://www.arabbarometer.org/media-news/majority-of-lebanese-believe-in-a-secular-state-survey/> Pristupljeno 24. srpnja 2022.

Arabbarometer.org (2022) About Arab Barometer. <https://www.arabbarometer.org/about/> Pristupljeno 24. srpnja 2022.

Carnegieendowment.org (2008) Lebanon - Carnegie Endowment for International Peace <https://carnegieendowment.org/sada/region/6768> Pristupljeno 28. srpnja 2022.

Enciklopedija.hr (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje) (2021) suniti. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=58798> Pristupljeno 2. kolovoza 2022.

- Euromedmonitor.org (2022) Lebanon: Deporting Syrian refugees is inhumane, poses threat to their safety. <https://euromedmonitor.org/en/article/5230/Lebanon:-Deporting-Syrian-refugees-is-inhumane,-poses-threat-to-their-safety> Pristupljeno 2. kolovoza 2022.
- Europa.eu (European Parliament) (2022) Situation in Lebanon: Severe and prolonged economic depression. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2022\)729369](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2022)729369) Pristupljeno 4. kolovoza 2022.
- Fragilestatesindex.org (2022) Country Dashboard Lebanon. <https://fragilestatesindex.org/country-data/> Pristupljeno 21. srpnja 2022.
- Hjp.znanje.hr (2022) Vilajet. Hrvatski jezični portal https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f19uXhV1 Pristupljeno 23. kolovoza 2022.
- IMF.org (International Monetary Fund) (2009) Lebanon: 2009 Article IV Consultation and Assessment of Performance Under the Program Supported by Emergency Post-Conflict Assistance: Staff Report; Public Information Notice on the Executive Board Discussion; and Statement by the Executive Director for Lebanon. <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2016/12/31/Lebanon-2009-Article-IV-Consultation-and-Assessment-of-Performance-Under-the-Program-22897> Pristupljeno 3. kolovoza 2022.
- Mourad, Ali (2014) Caught between constitution and politics: the presidential vacuum in Lebanon. *Heinrich Boll Stiftung Beirut* 4. Srpnja. <https://lb.boell.org/en/2014/07/04/caught-between-constitution-and-politics-presidential-vacuum-lebanon> Pristupljeno 2. kolovoza 2022.
- Mepei.com (Middle East Political and Economic Institute) (2014) Lebanon – One Year Later, Persistent Presidential Vacuum. <https://mepei.com/lebanon-one-year-later-persistent-presidential-vacuum/> Pristupljeno 2. kolovoza 2022.
- NDI.org (National Democratic Institute for International Affairs) (2018) LEBANON 2018 PARLIAMENTARY ELECTIONS FINAL REPORT. https://www.ndi.org/sites/default/files/Lebanon%202018%20Parliamentary%20Elections_Final%20Report%20%28v.3%29.pdf Pristupljeno 4. kolovoza 2022.
- Nerguizian, Aram (2018) The Lebanese Armed Forces and Hezbollah: Military Dualism in Post-War Lebanon. <https://carnegie-mec.org/2018/10/30/lebanese-armed-forces-and->

hezbollah-military-dualism-in-post-war-lebanon-pub-77598 Pristupljeno 2. kolovoza 2022.

Nrwa.org (United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East) (2022) Where we work Lebanon. <https://www.unrwa.org/where-we-work/lebanon> Pristupljeno 2. kolovoza 2022.

Reuters.com (2016) Lebanon's Aoun wins presidency to end two year political vacuum. <https://www.reuters.com/article/us-lebanon-presidency-session-idUSKBN12V102> Pristupljeno 5. kolovoza 2022.

Usip.org (United States Institute Of Peace) (2022) Lebanon's Election Offers Lessons for Now and the Future. <https://www.usip.org/publications/2022/06/lebanons-election-offers-lessons-now-and-future> Pristupljeno 4. kolovoza 2022.

Worldbank.org (2022) Lebanon's Crisis: Great Denial in the Deliberate Depression. <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/01/24/lebanon-s-crisis-great-denial-in-the-deliberate-depression> Pristupljeno 4. kolovoza 2022.

Sažetak

Ova rad prikazuje razvoj konfesionalne demokracije u Libanonu od potpisivanja Taifskog sporazuma pa do polovice 2022. godine. Propituju se povijesni razlozi trenutnog državnog uređenja, te stabilnost političkog sustava Libanona. Rad počinje s tezom da Taifski sporazum nije doveo do stabilnosti političkog poretka u Libanonu ni do povjerenja građana u političke institucije Libanona. U radu su prikazani svi glavni politički akteri libanonskog društva, vanjski i unutarnji kreatori političkih zbivanja te sami sadržaj i važnost Taifskog sporazuma za Libanon. Posebnu pozornost zauzima pitanje etno-vjerskog identiteta naspram libanonskog. Kroz prikazana istraživanja *Fragile State Index*-a i Arapskog barometra, izvješća Svjetske banke te brojnih političkih kriza, prikazanog nepoštivanja Ustava i Taifskog sporazuma došlo se do zaključka da Taifski sporazum nije doprinio stvaranju stabilnog političkog poretka. Rad donosi nove, relevantne podatke za Libanon i krizu konfesionalne demokracije.

Ključne riječi: *Libanon, konfesionalizam, konsocijacijska demokracija, etno-vjerske skupine, građanski rat, Taifski sporazum*

Summary

This paper shows the development of confessional democracy in Lebanon from the signing of the Taif Agreement until the middle of 2022. The historical reasons for the current state structure and the stability of Lebanon's political system are questioned. The paper begins with the fact that the Taif Agreement did not bring stability to the political order in Lebanon or citizens trust in Lebanon's political institutions. The paper presents all the main political factors of Lebanese society, external and internal creators of political events, as well as the importance of the Taif Agreement for Lebanon. Special attention is paid to the issue of ethno-religious identity versus Lebanese identity. Through the presented studies of the Fragile State Index and the Arab Barometer, the World Bank's reports, numerous political crises, the shown violations of the Constitution and the Taif Agreement, it was concluded that the Taif Agreement did not contribute to the creation of a stable political order. This paper brings new, relevant data for Lebanon and in general for the crisis of confessional democracy.

Key words: *Lebanon, confessionalism, consociational democracy, ethno-religious groups, civil war, Taif Agreement*